

Vadim Delone

Portréty
v ostnatém
drátu

PROSTOR

Vadim Delone
Portréty v ostnatém drátu

PROSTOR

Vadim Delone
Portréty v ostnatém drátu

přeložil Jakub Šedivý
básně přeložila Radka Rubilina

PROSTOR | PRAHA | 2018

© Irina Belogorodskaya-Delone, 2013

© Ad Marginem Press, 2013

Czech edition © PROSTOR, 2018

Translation © Jakub Šedivý, 2018

Translation of poems © Radka Rubilina, 2018

ISBN 978-80-7260-406-7

Knihu finančně podpořilo
Ministerstvo kultury České republiky.

Kniha vychází pod záštitou Nadace Michaila Prochorova v rámci programu TRANSCRIPT na podporu překladů ruské literatury.

Mikhail
Prokhorov
Fund

transcript

Předmluva autora

Volají mi přátelé z Moskvy a ptají se mě, jak jde život. Odpovídám jim pořekadlem z lágru. „Jenom prvních pět let je to zlé... a pak – těžší a těžší.“ Vždyť emigrace je v podstatě stejně jako vězení to samé časově neomezené vytržení lidí z jejich skutečného života, z jejich minulosti. Pravda, žvanec je tu lepší, chodby dlouhé jako letecké linky a spoluvězně si můžeš vybrat podle vlastního uvážení. První den mého příjezdu do Paříže mě francouzští přátelé vozili po celém městě a potom se zeptali: „Co se vám líbilo nejvíc ze všeho?“ Ukázal jsem na budovu na nábreží Seiny. Mí společníci se rozesmáli: „Zřejmě se vám stýská po vězení, to je Conciergerie!“

Aha... Conciergerie, nejdřív Marie Antoinetta, potom Robespierre...

„Vždyť jste se vrátil do země svých předků, pane Delone, proč se tak trápíte? A jak jste se cítil, když vás propouštěli na svobodu?“

Stručně odpovědět na tuhle otázku jsem nedokázal... Cítil jsem hrůzu z toho, že dobrovolně stoupám po schodech do letadla, zatímco tisíce mých krajanů strádají ve vězeních nebo čekají na trest, a druzí by dali všechno na světě za možnost utéct ze země, kde zvítězil socialismus, kterou mi milostivě nabídli.

Cítil jsem se ponížený, že po utrpení v trestných táborech KGB se jim přece jen podařilo dostat mě na kolena, ale tak jsem se cítil už před branou Lefortovské věznice, když zavřeli mou ženu.

Zmocnilo se mě zoufalství, že mnohé své příbuzné a přátele možná už nikdy v životě neuvidím.

Vždycky jsem věděl, že když básník ztratí tóny rodného jazyka, je to stejné, jako když skladatel přijde o sluch...

Vysvětlit to mým společníkům bylo však těžké.

„Raději se vrátíme k dějinám, pánové,“ navrhl jsem, „opravdové dějiny jsou vždy daleko horší než to, co je možné vymyslet.“

Mým vzdáleným předkem byl velitel Bastily. Za to, že přísahal věrnost králi, mu v návalu „lidového hněvu“ usekli hlavu a nabodnutou na píce ji vzbouřená lůza triumfálně nosila po pařížských ulicích.

Synovec velitele, můj přímý předek po meči, byl známý lékař a sloužil v osobní Napoleonově gardě. Byl raněn u Borodina, vzali ho do zajetí a do Francie se už nevrátil, protože se zamiloval a oženil se s ruskou nemajetnou šlechticnou Tuchačevskou. Žil ze své soukromé lékařské praxe. Mimochodem, slavný sovětský maršál Tuchačevskij, kterému se říkalo „Rudý Napoleon“, pochází ze stejného rodu. Byl jedním z důstojníků ruské armády, kteří přešli na stranu bolševiků. Maršál Tuchačevskij byl v sedmatřicátém roce zastřelen na osobní příkaz soudruha Stalina a zcela rehabilitován v šestapadesátém roce. Možná že ho zastřelili v téže Lefortovské věznici, ve které jsem seděl koncem šedesátých let.

Moje rodina, rodina Delone, ale žádný vztah k bolševickému převratu neměla. Ve třiadvacátém roce, když zoufalí zbídačení lidé, vysílení krutým sovětským terorem, utíkali z Ruska, mému dědovi, který byl tenkrát ještě mladík, ale už byl slavný vědec, nabídli profesuru v Paříži. Odmítl odjet, třebaže velmi dobře věděl, co riskuje. Považoval za svou povinnost zůstat v Rusku. Dokonce i v době masových poprav a mučení se nebál obrátit na úřady a intervenovat za uvězněné příbuzné a přátele. V té době dostal za své dílo na poli matematiky akademický titul, to však nikomu ani ve stalinských letech, ani v naší době nezaručovalo bezpečnost. Do posledních dní svého života pokračoval vášnivě v práci se svými žáky – mnozí z nich se stali slavnými matematiky – a podnikal výstupy do hor, na které si dokonce i v mládí troufl málokdo.

V sedmdesátém roce, když bylo dědečkovi osmdesát let, mu udělali nebývalou radost – mohl se setkat se svým vnukem v baráku sibiřské trestanecké kolonie. Návštěvy byly povolené jen jednou do roka na tři dny, pouze s blízkými příbuznými. Během tří hodin jsem dědu přemluvil, aby odletěl zpátky do Moskvy, protože jsem si uvědomil, že je pro něj nesnesitelné, aby mě viděl v tomhle stavu a zároveň věděl, že mi nemůže nijak pomoci.

A tak můj děda hranice Ruska neopouštěl.

Ve vlně porevoluční emigrace se ocitla jeho sestřenice (Delone z matčiny strany), básnířka a malířka, jejíž talent vysoce oceňoval Alexandr Blok a mnozí z těch, kteří představovali výkvět ruské kultury stříbrného věku. Ve Francii je známá jako pravoslavná řeholnice, ve světě pod řeholním jménem matka Marie. Zpočátku pomáhala ruským emigrantům, kteří byli nemocní a ocitli se na ulici. Podarilo se jí sehnat prostředky a najmout dům, ve kterém díky jejímu nezdolnému úsilí mohli tihle lidé žít a stravovat se; sousední garáž byla přestavěna na ruský kostel, mnoho ikon namalovala samotná matka Marie. Když přišli do Paříže Němci, v tom samém domě na rue Lourmel schovávala Židy, sháněla pro ně falešné dokumenty, pomáhala jim utíkat na neokupovaná území, aktivně se účastnila hnutí odporu. V roce 1943 vtrhlo do domu na udání gestapo. Matku Marii nezastihli, a tak zatkli jako rukojmí jejího dvaadvacetiletého syna Juru s příslibem, že bude propuštěn, jakmile se matka Marie dostaví na gestapo. Hned druhý den byla uvězněna. Jejího syna gestapo nepropustilo. Matka Marie zemřela v koncentračním táboře Ravensbrück, její syn v Buchenwaldu.

Zrovna v souvislosti s matkou Marií došlo k mému prvnímu střetu s představiteli KGB. Bylo mi osmnáct let a psal se rok tisíc devět set šedesát šest. Studoval jsem na vysoké škole, a dokonce jsem pracoval jako externista v *Litěraturnoj gazete*. Předvolali mě na dlouhý rozhovor

a oznámili mi, že mám špatné přátele – Bukovského, Galanskova a další. Navíc věděli, že jsem příbuzný matky Marie, a nabídli mi služební cestu do Paříže (o tom se nesnilo ani oddaným sovětským spisovatelům), abych posbíral materiály a napsal knihu o jejím životě. Ale zároveň celkem průhledně naznačili, že motiv antifašistické činnosti matky Marie musím bezpodmínečně vysvětlit nikoli její hlubokou křesťanskou vírou, ale podporou komunistické ideologie.

Byl jsem poněkud překvapen, proč se s takovou žádostí obrátili právě na mne. „Jak vidíte,“ vysvětlili mi, „posíláme do zahraničí stovky spolupracovníků, ale každý z nich je ochoten prodat svou vlast za pár džínsů. Vy k téhle kategorii lidí nepatříte.“

„Rusko skutečně neprodám,“ odpověděl jsem jim, „ale naše chápání vlasti a cti je naprosto rozdílné.“

„Dejte si pozor, Delone, brzy pojedete úplně opačným směrem.“

V prosinci 1966 jsem byl za veřejné předčítání veršů a pokus založit svobodné sdružení prozaiků a básníků poslán na několik týdnů na psychiatrii. Měsíc po propuštění z psychiatrie jsem byl zatčen společně s Bukovským za demonstraci na Puškinově náměstí na podporu Galanskova a dalších. Strávil jsem deset měsíců mezi zdmi Lefortovské věznice. Na podzim roku 1967 jsem odjel z Moskvy do akademického městečka u Novosibirsku a díky úsilí akademických přátel jsem byl zapsán na Novosibirskou univerzitu.

Když probíhal soud s Galanskovem a Ginzburgem, tak se na zdech akademického městečka u Novosibirsku, tisíce kilometrů od Moskvy, objevily transparenty s hesly: „ПОЧТИВОСТ JE ZLOČIN“, „СОВЕТСКИЕ ЗАКОНЫ JSOU STEJNÉ JAKO ФАШИСТСКИЕ“.

Nemusím vysvětlovat, jaký trest hrozí za taková hesla – nejméně tři roky v pracovním táboře. Avšak v uzavřeném

akademickém městečku, neustále hlídaném KGB, viníky stejně nenašli.

V téhle neobyčejné době úřady nemohly zakázat nespočetné večery, na kterých se předčítaly necenzurované básně a vystupovali naši bardové. Tenkrát poprvé a naposled ve své vlasti svobodně před tak širokým publikem zpíval Alexandr Galič. Nad klubem v akademickém městečku se skvěl dvojsmyslný nápis: „Básníci! Čeká vás Sibiř!“

Důvod, proč úřady povolily v Sovětském svazu zcela neuvěřitelnou demokracii, byl jediný – dočasný zmatek.

Celé noci jsme se nevzdalovali od rozhlasových přijímačů, poslouchali jsme první zprávy západních rozhlasových stanic o pražském jaru – všichni žili jenom tím. Dubčekovo prohlášení o částečném zrušení cenzury, demonstrace v Praze s požadavky mravního odsouzení a sesazení z vládních funkcí těch, kteří byli zapleteni do soudů s nevinnými. Tyhle zprávy nám dělaly radost, spojovaly nás. A mnohým se zdálo, že zeď mezi námi a svobodou se pomalu hroutí.

Ale úřady se postupně vzpamatovaly. První jako obvykle vystoupil náš sovětský tisk, „nejčestnější na světě“, s rozličnými odhaleními. Noviny *Večerník Novosibirsku* mi věnovaly celou dvoustranu s názvem *V křivém zrcadle*. Tím bylo míněno, že mé básně jsou křivé zrcadlo, které překrucuje slavnou sovětskou realitu. Jeden můj přítel, herec, předčítal tenhle výtvar s velkým zanícením. Všeobecné veselí vzbudila zejména věta: „Nevidí ani hvězdy, ani slunce, ani oči milované.“

Tenhle článek však obsahoval jednu nepříjemnou výhrůžku: „Je s podivem, že tohohle zatvrzelého antisověťčika podporují někteří velcí akademici.“ A tak jsem musel zajít na rektorát univerzity a požádat o vyloučení – rozhodl jsem se projevit loajalitu, aby kvůli mně nemuseli trpět ostatní a aby se mohli vyhnout neodvratnému pronásledování. Rozloučil jsem se s početnými novosibirskými přáteli a v červnu jsem odletěl do Moskvy.

V hlavním městě se debatovalo jenom o jednom – jestli pošlou, nebo nepošlou tanky do Prahy. Všem bylo jasné, že když Sovětský svaz poskytne „bratrskou pomoc“, bude konec všem nadějím. Když si dovolí vztáhnout ruku na celou zemi, navíc ještě cizí, tím spíš se vypořádají s vlastními volnomyšlenkáři... A přece jen jsme doufali, že si na to netroufnou, že se zaleknou veřejného mínění Západu. Že se Čechům podařilo prolomit kordony lži a sovětská vláda se před očima celého světa neodvážá s pomocí tanků potlačit svobodu... Tenhle optimismus jsem nesdílel. Deset měsíců výslechů v hlavním vězení KGB mi ukázalo, že od dob „vůdce národů“ proběhlo v naší vlasti málo změn.

Věděl jsem, že režim země vítězného socialismu nemůže připustit ani osobní svobodu pro své občany, ani rozpad svého stabilního Varšavského paktu. A čeští představitelé později na proslulém rokování v Čierné nad Tisou jaksi příliš pochlebovali Brežněvovi, přísahali věrnost ideálům komunismu, zatímco je sovětský tisk začal všemožně očerňovat.

Ve dnech tohoto rokování jsem bydlel na chatě a nějak jsem zabloudil do sousední zotavovny. Skupina českých chlapců a dívek, kteří sem přijeli na poukaz, stála zaraženě v ústraní. Ostatní rekreanti odvraceli zrak – ředitelství zotavovny a všudypřítomní lidé z KGB všechny varovali: „K Čechům se nepřibližujte, když se s nimi budete bavit, nahlásíme to na vašem pracovišti.“ Vrhł jsem se k Čechům, divže se nedali do pláče, že se s nimi někdo baví.

A v Čierné nad Tisou všichni přísahali nerozlučnou oddanost...

Jedenadvacátého srpna ráno jsem se dozvěděl, že sovětské tanky vjely do Prahy. Pocit ponížení, bezmoci, zoufalství a studu za mou vlast byl nesnesitelný. Na mnoha chatách hořely ohně. Lidé však nepálili suché listí, ale samizdat v očekávání domovních prohlídek.

Pěťadvacátého srpna jsme se s přáteli vydali na Rudé náměstí na znamení protestu proti okupaci Československa a znovu jsem byl zatčen. Tentokrát jsem byl odsouzen ke třem letům v trestném táboře. Ve své závěrečné řeči u soudu jsem řekl především toto:

„Nebudu opakovat vše, co řekla moje advokátka. Na začátku jsem sdělil, že považuji vznesené obvinění za neodůvodněné. Svůj názor jsem nezměnil ani po vyslechnutí svědectví a prokurátorovy řeči...

Nebudu dlouho vysvětlovat, proč slova hesel nejsou ani vědomě lživá, ani pomlouvačná. Slova na transparentu, který jsem držel: ‚Za vaši a naši svobodu‘, vyjadřují mé hluboké osobní přesvědčení...

Tady, v soudní síni, mi prokurátor položil otázku: ‚Jakou svobodu požadujete? Svobodu pomlouvat? Svobodu shromažďovací?‘ Ne, nepotřebuji ‚svobodu pomlouvat‘.

Rozumím tomu heslu takto: na naší svobodě závisí nejenom demokracie v naší zemi, ale i svobodný růst jiného státu a svoboda občanů jiné země...

Když jsem se rozhodl vyjít na Rudé náměstí, věděl jsem, že se nedopouštím ničeho nezákonného, a přesto jsem byl přesvědčen, že proti mně bude vedeno trestní řízení. A to, že jsem byl už dříve odsouzen, mě nemohlo odradit od toho, abych se protestu zúčastnil...”

Věděl jsem, že ZA PĚT MINUT SVOBODY NA RUDÉM NÁMĚSTÍ MOHU ZAPLATIT ROKY ODNĚTÍ SVOBODY...

„Všade jsou lidé špatní a mezi nimi zas dobří,“ myslil jsem si hned pro útěchu, „kdopak ví, možná že tihle lidé nejsou o tolik horší než ti ostatní, ti tam venku, za zdmi trestnice.“ Myslil jsem si to a sám jsem nad tím vrtěl hlavou, a přitom, Bože můj, kdybych jen byl tehdy věděl, kolik je v tom pravdy!

*F. M. Dostojevskij
Zápisky z Mrtvého domu*

Dveře cely se otevřely se známým zavrváním.

Na prahu se objevila postava plukovníka Petrenka. Vstal jsem, abych splnil pokyn vítat velitele vestoje. „Delone, brzy poznáte, že lágr není Lefortovská věznice, tam vám nikdo nebude říkat ‚Buďte tak laskav‘. Tam vás rychle zlomí. A jednou provždy si zapamatujte, že vám nikdy nedovolíme říkat, co si myslíte... Ale stejně vám nerozumím. Je vám teprve devatenáct a už jste podruhé za mřížemi. Jste nadaný, nic by vám nechybělo, kdybyste žil jako ostatní. Nemáte se snad rád, nebo co?“

Vůbec jsem si nemyslel, že se nemám rád. Moc dobře jsem věděl, že se mám rád až moc, a jedinou mou útěchou byla slova z bible: „Miluj bližního svého jako sebe samého.“

Ne, kdybych se neměl rád, nepropadal bych se studem, když jsem četl v novinách *Pravda* o tom, že „celý sovětský národ jednomyslně podpořil“ opatření učiněná na pomoc Československu. Ne, já jsem se

měl příliš rád na to, abych se s tím smířil. Vzpomněl jsem si na Dostojevského, na jeho *Bratry Karamazovy*, ve kterých Ivan Karamazov říká, že je připravený zamilovat si celé lidstvo, ale jenom abstraktní lidstvo. Že je dokonce připravený k hrdinskému činu, na jakákoli muka, ale konkrétního bližního si nikterak zamilovat nemůže a pro nějakého opilého a prohnaného mužika nehne ani prstem. A pro sebe sama také ne. Kolik se najde takových, kteří kvůli abstraktní ideji pohrdali bližními – od Nerona po Danteho, od Ivana Karamazova a Verchovenského po Lenina a Stalina.

„Ale stejně to nechápu,“ pokračoval Petrenko, „váš děda je slavný matematik, akademik, otec zase fyzik, celý život pracují pro komunismus, pro nás. A vy jste proti – jak je to možné?“ V tom to právě vězí, říkal jsem si, že pro vás všichni mlčky pracujeme, pro tanky, které jsou v Praze, pro ty, co před třiceti lety mučili lidi mezi těmihle zdmi, kde teď se mnou vedete důvěrné rozhovory, když mě posíláte do koncentračního tábora.

Ne, propusťte mě z vašeho komunismu. „Vracím vám jízdenku“ do téhle světlé budoucnosti. Dejte mi namísto sovětského pasu se srpem a kladivem, kterým se tak pyšnil básník Majakovskij a jeho následovníci, kopii ROZSUDKU JMÉNEM RUSKÉ FEDERACE. Pochybují, že vám ho brzy budu moct předložit jako obvinění. Ale to jsou mé odpustky před sebou samým, před bližními, před Prahou.

Se zármutkem jsem přemýšlel o tom, že opouštím zdi vězení. Lefortovská věznice, jejíž ticho mnohé připravilo o rozum, mi teď připadala jako poslední

útočiště, jako poslední možnost zůstat sám se sebou. Vždyť mě čekala cesta na Sibiř.

Zavržaly, zahřmotily dveře, zabouchla se malinkatá kabina dobře známého vězeňského vozu, kde se nedalo ani kouřit – člověka sevřely pohupující se železné stěny, které do něj během cesty narážely. A pak ho čekala zase úmorná prohlídka před vchodem do tranzitní věznice Krasnaja Presňa. Sbíral jsem roztrhané hadry v cele předběžného zadržení a zaposlouchával se do mnohohlasého pokřikování. Neklid a čekání na cestu do neznáma, na cestu, ze které se člověk možná nevrátí, znepokojuje lidi, dráždí je až k šílenství. Ze všech cel se po celé rušné spojovací chodbě rozléhaly zoufalé výkřiky, nadávky a písně. Hlasy se vzájemně přehlušovaly a ztrácely, tázaly se, aniž se dočkaly odpovědi, a odpovídaly nikomu a všem najednou. V téhle změti výkřiků jsem najednou poznal známý hlas Volodi Dremljuga, mého komplice. Radost, která se nás obou zmocnila, byla nepopsatelná, jako kdyby od našeho posledního setkání na lavici obžalovaných v soudní síni neuplynuly dva měsíce, ale desítky let. „Vadiku,“ křičel Dremljuga a přepínal svůj beztak hromový hlas, „Vadiku, já jsem odolnej, všechno vydržím, jsem dřič, od dětství se potloukám po světě, neztratím se, všechny je zadávím, vždyť víš, že obalamutím kohokoliv. Kdyby něco, uteču, stejně z tohohle socialistickýho koncentráku vypadnu. Ale tebe můžou uštvať, nikdy jim to kvůli tobě neodpustím. Ty jsi přece básník, budou se ti vysmívat. Ach, kdybychom se tak dostali spolu do stejného tábora...“ „Drahý Dremljugo,“ říkal jsem si v duchu, „kdepak do jednoho tábora. Táborů

je po Rusku bezpočet..." Dremljuga pochopil mo-
je mlčení. „Vadiku, zarecituj mi báseň na rozlou-
čenou!“ vykřikl. Začal jsem recitovat úryvky z mé
Lefortovské balady:

*Jakpak, duše moje, jak uděláš další lok,
když zbytky spánku v noci zplihlé
seškrábl bachařův skřípavý krok
jak hřebík, co o sklo skřípne.*

*Za okýnkem, kde se chleba rozděljuje,
za mříží, za kterou slunce vychází,
zmrzlé jíní mozaiku vykresluje
a paní zima se po ní prochází.*

*Nežádej, duše, soucitu v lidském moři,
neproklínej však ani toho, kdo udá tě,
život je pokřiven, jak v němém hoři
vzpínají se v něm ruce sepjaté.*

*Duše moje, a co když nezbylo mi
už ani za mák síly žít?
Duše moje, co když své dny
v jediném okamžiku rozpráším?*

*Co když šílenství podlehnu,
vyplním myšlenku vtíravou
a naposled se nadechnu,
když vlak se řítí noční tmou?*

.....

*Znovu tě vidím, drahý Gumiljove,
podporučíku, hej, ruce mě zebou!
Aby ne, vždyť zní každé tvé slovo,
jako když nás na popravu vedou.*

*Tvůj život tak skromný byl,
nezahrnuli tě opravdu ničím,
ani na světě, který jsi prochodil,
ani na hřbitově Novoděvičím.*

*A kde je Mandelštamův hrob, kdeže?
Jen vichřice v Sučanu vyje a skučí.
To není klička v Michajlovského hře,
tohle je zápletko o cosi hlubší.*

*Za moudrost básně – lživá pomluva
a za modrou krev veršů –
do transportu, pohřben zaživa,
v dobytčáku unášen nazdařbůh.*

*Když tehdy umíral, tak pochopil,
že vlkodlačí smečka bude požírat
nejen toho, kdo s nimi v kruhu vyl...
Ale tu báseň už nám nestih dát.*

Pak Galiče, potom ještě něčí básně, recitoval jsem, co mi síly stačily, s takovým zápalem, s jakým jsem nečetl nikdy předtím ani později. Mandelštama jsem pořád odkládal, schovával jsem si ho na konec. Věděl jsem, že Osip Mandelštam v těchhle celách tranzitní věznice umíral za svoje nezapomenutelné básně. Chtěl jsem si připomenout těch několik veršů a vdechnout jim druhý život.

Křik v celách ustal. Tranzitní věznice ztichla. V dunivé chodbě byly básně zřetelně slyšet.

*Žijeme a necítíme pod nohama zemi,
na pár kroků nic z našich slov slyšet není,
a kde ještě zbývá vůle na kus řeči,
kremelského Kavkazana věnčí.**

* Překlad Václav Daněk, v: *Plav*, č. 5, 2003.

Dveře cely se otevřely dokořán. Kapitán rozzuřený doběla dokonce ani nekřičel, ale tak nějak vzlykal, zajíkal se: „Ty antisovětská svině, fašisto! Pouta ti srazí hřebínek.“ Dva urostlí dozorcí mi snaživě mlátili hlavou o zeď. Elegantní náramky americké výroby se zacvakly za zády na zkroucených rukou. Svíravá bolest se rozběhla po páteři. Za pomoci kopanců mě dovedli do cely zvláštního určení. Dremljugu táhli na opačnou stranu. Poslední, co jsem zaslechl, byl jeho zoufalý křik: „Svině, komouši zasraní, nechte Deloneho na pokoji, nebo zburcuju celý vězení!“

Nepamatuju se, kdy a jak jsem přišel k sobě. Jenom jsem si uvědomil, že klečím a tvářím se opírám o omítku. Asi tak půl hodiny jsem se snažil vstát, což mi působilo strašlivou palčivou bolest. O amerických poutech jsem slyšel dávno předtím. Každý váš pohyb způsobuje to, že se pouta utáhnou o něco víc. Triumf automatizace! Vězeň mučí sám sebe. Není nutné používat sílu a obtěžovat dozorce. Já jsem se však dál mučil s jediným záměrem – postavit se na nohy. Moji snahu pozorovali ze dvou stran, přes dvě špehýrky a jedna z nich byla na způsob periskopu zabudovaná do zdi o tloušťce kolem tří metrů. Špehýrky se otvíraly a objevovalo se v nich „bdělé oko“. Nakonec se mi podařilo vstát a opřít se čelem o zeď. Otevřely se dveře a objevil se v nich mně už dobře známý kapitán. Pořád se nemohl uklidnit – tak velký dojem na něj zjevně udělala moje poezie. Táhl z něj víno a strkal mi do obličeje zapálenou cigaretu: „Ty jeden usmrkanče, usmyslel sis, že se budeš zastávat Čechů, naši chlapi tam umírají, a ty je budeš obhajovat.“ – „Není nutný posílat armádu, když o to

nikdo nežádá,“ dostal jsem ze sebe. „Ále, tak podle tebe není nutný posílat armádu, ty hajzle, kdyby nebylo těch Američanů, i v Německu bysme došli dál, tak ty jsi teda proti. Nevadí, brzo zjednáme pořádek, všechny vás necháme shnít. A ty si dobře zapamatuj, že se z lágru nedostaneš, žádnéj Hlas Ameriky ti nepomůže, budeš flusat krev, svině intelektuálská. Já sám bych do Čechů střílel, ale musím tady hlídat takový záškodníky, jako jsi ty.“ Tím jeho proslov skončil. Chvilími jsem přicházel k sobě, chvilími se zase propadal do nějakého mlhavého závoje. Dveře opět zavrzaly a já se připravil na novou přednášku o mezinárodní situaci a mé zrádcové roli v ní. Na prahu však stál postarší dozorce. Ostražitě se rozhlížel a strčil mi do rozbitých rtů zapálenou cigaretu. „Jen si zakuř, chlapče, ti se na tebe teda vrhli. Tady se všichni oficíři, poté co si v novinách přečetli o vaší demonstraci, nemůžou uklidnit, jenom čekají, až se tu ti sokolíci objeví, nikoho Krasnaja Presňa nemine. Tohohle kapitána propustili z armády pro opilství, tak teď všechno dává za vinu inteligenci, nedovedu pochopit, co mu udělali. Dávno bych týhle hanebný práce nechal, ale jsem z vesnice, navíc invalida, v Moskvě může člověk dostat přihlášení k pobytu jenom díky tomuhle zaměstnání. Všechno je výnosnější než v kolchozu, a k tomu mám služební pokojíček.“ Pořád mluvil a mluvil a přikládal mi ke rtům cigaretu a dával mi šluka, jako by naléval nemocnému doušek studené vody. Do společné cely mě vytáhli až v noci. První jízlivé věty, kterými obvykle vítají nováčka, rychle utichly, když si mě kriminálníci prohlédli. Přes mlhu jsem slyšel hlasy:

„Co s ním je, veliteli? Je to chcípáček? Proč jste ho...?“ Něčí ruce mě zvedly a položily na pryčnu. Spal jsem podle všeho dlouho, a když jsem se probudil, pochopil jsem, že na moje probuzení čekali se zvědavostí. „Jak dlouho tě drželi v poutech, krajaně?“ – „Nevím, asi šest hodin.“ – „Šest hodin! Svině mizerný! To je zakázaný! Lékařská norma je půl hodiny. Vždyť jsi moh zdechnout. Naruší se ti krevní oběh a páteř lámou samostahující pouta. A za co sedíš, za jakou politickou věc?“ Rukama jsem nemohl hýbat, ale vědomí se mi vracelo. Najednou jsem pochopil, proč ke mně chovají takovou upřímnou úctu. Měl jsem jako jediný z celé cely vlasy. Ve všech vyšetřovacích vězeních holí hlavy, jenom v Lefortovu ne. Kdybych vešel do cely ve smokingu, sotva bych způsobil větší pozdvižení. „Co to teda bylo za politickou věc?“ vyptávali se mě. „To víš, krajaně, zastal jsem se Čechů, udělal jsem pozdvižení na Rudém náměstí.“ V cele to zahučelo. Noviny v tranzitním vězení byly k dostání každý den a všichni si samozřejmě přečetli dva fejetony, které udivovaly svou záhadností: „Počítali se senzací“ a „Po zásluze“. A najednou tady jeden z „hrdinů“ leží s nimi na pryčně. Spustil se neuvěřitelný kravál. Na mě skoro zapomněli. Vyjasňovali si svoje postoje k té události a důvody, které mě vedly k takové politické věci. Hádali se mezi sebou, až to skončilo rvačkou a nekončícími nadávkami. Nakonec, když se vše uklidnilo, se obrátili na mě: „Krajaně, netrap nás. Hádáme se všichni, kolik vám za to Američani dali? Říkáme si, jestli sto padesát tisíc, tak je to dobrý, taky bysme do toho šli.“ Ani jsem se neurazil, byl jsem z toho tak

nějak v koncích. Pořád jsem se jim snažil dokázat, že jsem od žádných Američanů nic nedostal, ale že jsem protestoval kvůli tomu, aby každý mohl žít, jak chce. Kriminálníci chápavě přikyvovali: „No jo, politickej, co by říkal, my víme, všude musí bejt člověk opatrněj. Je vidět, že ani v poutech z tebe nic nedostali...” Zájem o mne očividně ztratili a hlavní diskuse se omezovala na nesčetné hádky, za jakou částku je možné jít do basy. Moje mlčení vyvolávalo respekt, ale vzrušení v cele neznalo hranic. Druhý den mi oholili hlavu i šourek, abych vypadal podle předpisů.

Tranzitní vězení je zvláštní předvoj svobody. Je to jediné unikátní místo v Rusku, „ve velké i malé zóně“, tedy v lágrech i na svobodě, kde člověk křičí, říká a šeptá všechno, co chce. Všechno je mu jedno. Rozsudek je vynesen. Jeho osud nemůže nic změnit.

*Zpátky už nesmíš. Mosty jsou spáleny,
z popela vyrůstá jen tvůj stín,
osudy lidí jsou křečí spleteny
v tom vězení tranzitním.
Myslíš, že uchováš si v duši
ozvuky lásky, váhání?
Minulé dny, ty listy stále sušší,
prudce vzlétly – a k zemi padají.*

I člověk křičí – ví, pokud už v lágru byl, a tuší, pokud ještě ne –, že ho v budoucnu čeká nekonečný dozor, boj o kousek chleba a délku odnětí svobody, které mohou jedním škrtem pera protáhnout na roky. V tranzitním vězení je však všechno ještě

v běhu, na cestě. Průvodčí gulagu se moc nesnaží udělat pořádek. Na místě si to pak přeberou, koho za co a jak nechat shnít. A moje cela se bavila: „Sedí tu s námi politickej.“ Kuráž v beztrestném davu mých soupeřníků bouřila, drala se ven. Kriminálníci se vrhli na mříž a starým krasnopresněnským vězením se rozléhala hesla narážející do zdí: „Svobodu americkým letcům sestřeleným nad Vietnamem! Kuř čuráky, čti noviny, a do léta soudíš jiný! Ať žije anglická královna! Chlapi, otékáme hlady, komouši nám všechnu krev z těla vysáli! Pozvi sem komisi OSN! Obrátíme se na americkýho prezidenta!“ A v celách se rozléhalo svorné „sláva!“

V těchhle nesmyslných zuřivých výkřicích jsem slyšel vulgaritu komunálních bytů, kde ubíjeli své dětství, přidušenou bolest a nenávist z hladových sovětských kolchozů... A já jsem nedokázal tuhle strašnou, opojnou odvahu zastavit. Uplyne několik děsivých let, a já zůstanu stejně němý před mladými francouzskými levičáky, kteří budou podporovat duchovní opozici v Rusku a spílat prokleté buržoazii. Ne proto, že bych ji chtěl společně s nimi vyhladit, ale proto, že právě tato buržoazie zradila a zaprodala civilizaci i kluky z cely na Krasnoj Presně. Protože se nedokážou vzdát ani centimu ve prospěch svých bližních, zato se vzdají své cti, hlavně když se ji podaří draze prodat...

Tranzitní věznice hučela. Její okna směřovala do dvora, odkud každý den odjížděly transporty do různých krajů - na Východ, na Sibiř, do Kazachstánu... Cely plály zvláštním vzrušením, když vypravovali ženský transport. Kriminálníci se vrhali na

zamřížovaná okna, a dokonce i ocelové psí náhubky se nějakým zázrakem rozpadaly před očima. Naposledy na dlouhá léta zahlédli ženské a celé vězení nesourodým sborem zpívalo:

*Jó, Zoja s kuráží, dávala za garáží,
dávala Zoja za garáží našemu veliteli stráží.*

K téhle písničce se dole na kamenném okrouhlém dvoře přidával ženský sbor. Eskortá začínala být nervózní, na adresu občanek vězeňkyň se snášela varování a nadávky. Právě na to moji spoluvězni čekali. Jako kdyby dal někdo zdola nebo shora (to nikdy nepochopíš) tajné znamení, propukali v nezkontrolovaný křik: „Hajzlové, buzeranti, zasraný poldové! Vlezdoprdelkové! Troufnete si jenom na ženský!“

Kameny vězení Krasnaja Presňa vydávaly zvuky jako svolávací tamtamy. Do cel v čele s důstojníky vtrhávali dozorcí a rachotili klíči. Na chvíli nastal vždy klid, a pak najednou ze dvora začal znovu předzpěvovat vysoký ženský hlas. A znovu se na tohle jediné zvolání probouzelo celé vězení, vylézalo na mříže, tlouklo do železných dveří.

Za několik dní mě přemístili do jiné cely, kde mě přivítali s úžasem. Společnost tady byla o něco starší než v předchozí cele, nikomu nebylo pod čtyřicet. Kápo se mě shovívavě a udiveně zeptal: „Kam tě to strčili, chlapče? Poliši se zřejmě spletli: tady je zvláštní režim, všichni jsou aspoň čtyřikrát trestaní.“ Skromně jsem podotkl, že jdu do nápravně-pracovního tábora a sedím za politiku. Ukázalo se, že i do téhle odlehle cely už dorazila zpráva o politickém vězni. Moje pýcha byla nadmíru

uspokojena, neboť významní kriminálníci se shlukli kolem mě a zasypali mě dotazy. Strašně je rozčililo, jakým právem mě posadili do cely k recidivistům. K mému překvapení znali skvěle sovětské zákony a neopomenuli to využít. Vypuklo pozdvižení a křik, chlapi rozbíjeli dveře a sprostě nadávali každému dozorcí, který se jen přiblížil: „Svině, kluk vám nahnal strach! Píše se tam u vás přece, že má sedět s drobnějma zlodějíčkama. Vlastní zákony porušujete, komouši! Dovoláváme se spravedlnosti!“ Tohle zastání a oprávněný hněv mých spoluvězňů mě trochu překvapily. Vedení věznice mlčelo, cela jásala, byla si vědoma své pravdy. Kolikrát je soudili přísně podle zákona, prý podle paragrafu trestního zákoníku. Kolikrát vyšla najevo jejich hladová poválečná minulost, kolikrát soudci zavírali oči nad tím, že po uplynutí trestu v lágru neměli kam jít, jen do svých bývalých zlodějských part -, nepřijímali je ani do rodných měst, ani do továren, ani do vesnic. Kolikrát potom zamračeně poslouchali svůj rozsudek. A teď slavili iluzorní vítězství. Nepodporovali mne. Bojovali za sebe a nechtěli, aby se mi stala křivda.

Začali vyvolávat do transportu. „Nech politického na pokoji, veliteli, pečlivě rozlišuj, nenadávej. Vždyť sám víš, že nám je to jedno, jestli dostanem patnáct let nebo kulku.“ A síla nesvobodných a odsouzených mě poprvé, ale ne naposled povzbuzovala. Eskorta, která se mi ještě před dvěma dny vysmívala a házela mi po prohlídce do tváře zmuchlané hadry, je teď poslušně skládala do mého pytle jako prodavači nejznámějšího módního obchodu někde v Paříži.

Existuje různé počítání času a vzdálenosti. V tranzitním vězení však existují jen jedny počty. Jsou jednoduché jako první matematické zákony starých Řeků. Do cely, která se připravuje na konvoj, přinášejí vězňům chleba na cestu a podle množství bochníků je snadné odhadnout, jak dlouhá cesta je čeká. Neuměl jsem tenkrát samosebou drobky chleba přepočítat na kilometry, ale moji noví přátelé to udělali obratem: „Ty, politickéj, do Evropy nepojedeš. Tvoje cesta bude rychlá, do sverdlovské tranzitní věznice. No a tam už je všechno prašť jako uhoď. Teď už ani Magadan není tak strašnej, co bejval.“ Čekala mě tedy cesta na Východ, kde, jak se říká, vychází slunce. Kromě chleba jsme vyfasovali smradlavé sledě a zamířili jsme do vězeňského vozu. Lidem, kteří studovali topografii, by orientační body, které vyjmenovávali moji sousedé v boxech, když hádali směr našeho dalšího cestování, musely být nesrozumitelné. Tahle hra se zmocňovala celého konvoje ve vězeňských vozech, ve stolypinských vagonech se vedla nekončící překámkam nás vezou, protože eskorta musela zachovávat mlčení až do místa určení. Já jsem ale jel s koryfeji. Sotva jsme se vzdálili od zdí Krasnoj Presni, už mi řekli, na jaké nádraží nás přivezou a jaká jsou potom tranzitní vězení, a to celé se skoro do puntíku vyplnilo.

Na vedlejších kolejí Kazaňského nádraží nás čekala zvukná věta, kterou poslouchají v Rusku od sedmnáctého roku až po dnešní den: „Krok vlevo nebo vpravo se považuje za útěk. Eskortu střílí bez varování.“ V rozmáčeném šedém sněhu nás nechali kleknout. Znova prohledali naše věci. Pomalu

a s neochotnými nadávkami nás přebírala nová eskorta – železniční.

Okna v kupé byla zcela zatlučená, do každého kupé nahnali 20 až 30 lidí, které rozmísťovali na tříposchodová souvislá lůžka jednoho vedle druhého! A mně najednou prokazovali pocty jako nějakému hraběti. Vedli mě s mým roztrhaným vakem do samostatného trojáku (kupé pro tři), kde jsem byl sám, úplně sám. Dokonce protřelí „zvlášť nebezpeční“ trestanci byli zaražení. „Politickéj! Ty si jedeš ve vlastním kupé jako nějakaj Churchill!“ A já jsem se za tyhle výsady tak nějak styděl. Dívám se na eskortu, volám na jednoho strážného, prosím ho, aby dal těm zvlášť nebezpečným všechno, co mi zůstalo z vězeňského balíčku, ale on mi říká: „Nemůžu, podle předpisů nemůžu.“ Začínám se přehrabovat ve zbytcích svých hadrů, nabízím mu svetry a košile – stejně je nepotřebuju, v lágru jsou zakázané. Strážný pořád kroutí hlavou, dělá posunky, kterým nerozumím, a odbíhá od mého morem stíženého kupé. A za dvě hodiny přichází a žádá mě: „Zarecituj svoje a Vysockého básně.“ Recituju básně a on si je zapisuje, potom běží s mojí uzenu krkovičkou k zvlášť nebezpečným vězňům. A když blaženě usínám, slyším jejich pozdravy: „Politickéj, tos nám teda prokázal úctu, sto let jsme takhle nejedli.“

Pozdě v noci sebou vlaková souprava trhla, jako když člověk vstává po těžkém spánku s divokou kocovinou a nedobrovolně se pohybuje. Vzbudilo mě řinčení plecháčku: milovník poezie z eskorty

mi podával láhev vína. Napil jsem se a jásal jsem – moje dlouhá pouť začínala šťastnou sklenkou vína na cestu.

Vagon sebou trhal, sténal a vyl. Ráno a večer dávali hrnek vody a jednou za den nás vodili na záchod. Všichni se dožadovali vody a záchodu a otravovali ospalou eskortu, která ani kdyby chtěla, nemohla lidská práva zajistit všem.

V ostatních kupé jely ženské a kontroly tam probíhaly od rána do večera. Copak sexuální romány a západní filmy! Copak zvrhlé výkřiky! Tady se pronášely takové věci, o kterých se slavným sexuologům svobodného světa ani nezdálo...

Na záchod nás vodila eskorta a jednou se na téhle cestě přede mnou zastavila moje Bohyně. Protáhla svůj útlý prst mříží a její sněhobílé vlasy se mě lehce dotkly. „Slyšela jsem, že jste básník.“ Poprvé v životě se mi moje hloupé povolání zdálo jako výsada. „Zajímám se o umění. Napište mi báseň, prosím vás!“ A strážný se tak nějak tiskl ke stěně a nevnímal křik z vagonu: „Vodu, veliteli, vodu, vodu!“ Potom strážný vybídl Bohyni, aby prošla, což znělo zpola jako rozkaz, zpola omluvně. Odvrátila zrak od mého rozpačitého výrazu a obrátila se ke strážnému: „Svině policajtská, hajzle, víš, že jsem z pašáku, na místě ti vypíchnu oči, ty ksindle, ty buzerante!“ A znovu se obrátila ke mně. „Omluvte ty způsoby, nedá se nic dělat.“ Hloupě jsem se usmíval a Bohyně, která se vracela po vykonání tělesné potřeby chodbičkou vězeňského vagonu, přede mnou skromně sklopila oči. Zanedlouho od ní poslušný strážný přinesl kresby namalované tužkou na cárech špinavého papíru. Kresby zobrazovaly nahé

ženy s takovou působivou mírou sexuality, která je lidem přístupná jenom ve vězení.

Můj románek zaujal během cesty osazenstvo vězeňského vagonu daleko více než Skoty romány Marie Stuartovny. Bylo možné zaslechnout skryté uznání k mé milé, pouze jeden ze zvlášť nebezpečných vězňů se odvážil k otevřenému rozhovoru: „Krajane!“ křičel do klapotu kol. „Hej, politickej! Poslouchej mě! Fakt je to úžasná ženská, ale dej si bacha, nebo špatně skončíš. Zmáčkl jsem eskortu a všechno mi vyklopili – má na kontě deset vražd! Ta není pro tebe!“ – „Co blbneš? Přeskočilo ti? Vždyť je to ještě dítě,“ křičel jsem na něj. „To sis teda našel pěkný dítě mezi trestanci! Dej si pozor, takových krásků je málo, když si tě ale omotá kolem prstu, tak ti za jakýkoliv pohled stranou vrazí kudlu do zad jako kulku od eskorty. Takovýhle nic neodpouštěj. Je ze Sverdlovská. Víš přece, že ve Sverdlovsku je tranzitní vězení s volným režimem, jezdí tam všelijací kokoti, co na Severu lehce vydělali prachy, piloti, zaměstnanci na služební cestě, a začínají rozhazovat. S nima ta tvoje láska taky pracovala, ne, ne jako kurva, pohybovala se trochu vejš. Měli takovou partu – ona, její kámoška a tři borci. Zašli do hospody, holky si daly koňak se zmrzlinou, kluci se posadili stranou a popíjeli víno, prý alkoholici z naverbovaných studentů. Je ti přece jasný, co se tam dělo. Ty sám jsi měl pusku dokořán, třebaže nějakou ženskou jsi už nejspíš viděl, ale tihle naivkové ze Severu se na ni lepili jak mouchy, rozhazovali desetirublovky, nevěděli, jak se zavděčit. A holky ze sebe dělaly svazačky, popíjely koňak, jedly zmrzlinu a sledovaly, kdo má víc peněz. A potom prostě souhlasily,

že se projdou nočním Sverdlovskem a pokochají se krásami staveb komunismu. Borci odešli z hospody pět minut po nich a dohnali je na smluveném místě. Používali nože a kromě těl po sobě nezanechávali stopy. Až jednou se ta tvoje láska přepočítala, díky čemuž měla to štěstí, že se mohla s tebou seznámit. Holky vyšly z hospody se třemi letci a ti bývají ozbrojení. Když se přiblížili borci, začala jatka. S kudlou proti pistoli nic nezmůžeš. Dva borce piloti dostali, ale tvoje princezna dokázala poslat dva piloty pod kyticky. Třetího zabil jeden z borců. Výstřely ale slyšeli všichni poldové z města. Holky utekly, kluk byl raněnej a daleko se nedostal. Buď mu naslibovali, že mu dají milost, nebo blouznil a zbytečně mluvil, zkrátka holky za pár dní sebrali. Teď tu tvoji lásku vezou do Sverdlovsku, prý tam našli další čtyři mrtvoly jako přídavek k těm deseti, který má na svědomí. Zastřelit ji nemůžou – je nezletilá, není jí ještě osmnáct, ale deset let dostane zaručeně. Takže si dej pozor, musíš se rozhodnout sám, já na tvém místě bych si s takovou nic nezačínal – přivede tě jenom do hrobu a ještě se tomu usměje.“ Vagon soustředěně mlčel. Tep mi bušil ve spáncích: „To není možný, to není možný, to nemůže být pravda!“ A najednou se zřetelně ozval její hlas: „Tak co básníku, dostal jsi strach, nebo ti je ta historka proti srsti? Přeju ti, abys mě potkal na svobodě, ale básničku mi napiš, když už jsi to slíbil.“ Báseň jsem jí napsal...

Už dávno někdo poznamenal, že milostné pletky na cestě bývají nejkrásnější.

Druhý den se dveře mého královského kupé otevřely a eskorta do mého příbytku přivedla mladého kluka. „K tobě se člověk dostane jenom za velké úplatek jako do ministrova kabinetu,“ prohodil zvesela. Možná je to další donašeč, prolétlo mi hlavou, ale hned se mě zmocnil známý stud, kterého jsem se celý život nemohl zbavit a který mi stejnou měrou přinášel jak trápení, tak radost: lidem nelze nedůvěřovat... Mladík se celkem hbitě zabydloval a rozkládal svoje věci. Bylo znát, že tímhle neveselým vlakem nejede poprvé... „Určitě se divíš, že ti přidali souseda,“ oslovil mě přímo. „Nedal jsem svoje hadry za tohle panský místečko. Chci si popovídat, jsem přece taky z Moskvy. Celý mládí jsem tam proflámoval. Víš, Moskvaný v lágru nemaj rádi, považujou je za nýmandy. Všichni maj svý party: krajanský spolky, Sibiřani k Sibiřanům, Tataři k Tatarům, jenom Moskvani jsou jako pěst na oko. Naši velkoměstský kamarádi si za to můžou sami, jeden je šmelinář, druhý spekulant. A závist je pochopitelná. V Moskvě je větší blahobyt a se šmejda je to jednodušší, jen to zkus přihlásit se k pobytu v hlavním městě.“ To celé jsem neposlouchal poprvé, slyšel jsem to už na svobodě. Ptali se mě se skrývanou nepřejícností: „Jak je tam u vás, co tam prodávaj?“ a cítil jsem se trapně, jako kdybych měl sám vinu na proslulém pasovém systému, podle kterého jsem měl na rozdíl od druhých právo bydlet v „hlavním městě světa“.

„Promiň, že jsem tě vytrhl z tvojí samoty,“ pokračoval můj nový spolucestující, „ale jen co jsem se doslech, že v konvoji z Moskvy jede nějaký politický, zajímalo mě to. I dřív jsem hodně četl, ale

za pět let v lágrech jsem se všechno, co bylo možný sehnat, div nenaučil nazpaměť. A co tak asi maj v knihovně v lágru, Lenina a k tomu Gorkýho, něco takovýho nemáš chuť číst ani pod pohrůzkou korekce – je ti to z duše odporný...”

A započala naše bdění v transportu. Recitoval jsem mu bez ustání básně, vyprávěl všechno, co jsem znal i neznal, a trpce litoval toho, že jsem se málo věnoval sebevzdělávání. Když můj posluchač pochopil, že jsem ochraptěl a nemám už co říct, vyličil mi svůj podivuhodný příběh, kterému jsem nejdřív nevěřil: „Víš, já jsem pěkněj mizera, nemůžu žít na jednom místě, kolik povolání jsem vyzkoušel, dokonce letecký učiliště jsem absolvoval, na kolika geologických průzkumech jsem byl, to se nedá ani spočítat. Jednou mě to zaválo do města Noginsk, vyznám se ve strojích, a tak jsem se tam celkem obstojně uchytil. S ženskejma jsem nikdy problém neměl, jsem zkušeněj, a když se nějaká z mých holek začala v hysterickým záchvatu ze žárlivosti prát, sbalil jsem si své saky paky, dal výpověď v práci a zmizel do jinýho města. Do problémů jsem se ale dostal kvůli kamarádovi. Byl to dobrej kluk, pracant, rád se napil a zaflámoval si. Jenom měl hodně žárlivou ženu, která mě nenáviděla za to, že jsme spolu trávili čas – v atmosféře intelektuálního klábosení a kouzla letmých setkání. Jednou jsem takhle vpadl k Tolikovi se svou známou, jmenovala se Máša. Byla pěkná, směs nevímjakých krví, a v očích měla tatarskou nepřístupnost a vášeň. Poseděli jsme, něco jsme vypili. Tolikova žena byla v práci. A on povídá: ‚Poděl se se mnou, kamaráde.‘ A já – co by ne, jsem člověk přejícný, popad jsem nedopitou

láhev a odebral se do vedlejšího pokoje. No a oni se do toho pustili. Jenomže jeho žena se nečekaně vrátila z práce v té, abych tak řekl, nejzajímavější chvíli, no a ztropila pěknou scénu. Říkám Tolikovi: ‚Vypadnem, ať si to ty dvě vyříděj mezi sebou.‘ A odešli jsme do večerní mlhy. Jak jsem měl vědět, že moje Máša a Tolikova žena jsou kamarádky ze školní lavice?!

Ráno Tolik přišel do práce a začali ho popotahovat po stranickém výboru a závodní radě kvůli prostopášnosti. Sotva jsme se rozhodli, že se sbalíme a vypadnem do jiného města, začerstva nás sebrali a odvěkli, kam se patří. Ukázalo se, že Tolikova žena, poté co Máše pořádně naložila, jí dala nůž na krk: ‚Bud’ napíšeš udání na milici, že tě znásilnil, nebo tě po celém městě očerním.‘ Máša teda souhlasila. Rozhodly se, že nás s Tolikem trochu postraší.

Pro každý případ kvůli větší přesvědčivosti ‚sejmuly otisky‘, to znamená, že u doktora zaevidovaly dvě modřiny, které Máše udělala Tolikova žena. Milice okamžitě předala ‚případ‘ prokuratuře. Nejdřív jsem vůbec nemohl pochopit, jak jsem se ocitl za mřížema. Ale všechno se vysvětlilo: naše přítelkyně, aby se vyhnuly mému svědectví ve prospěch Tolika, prezentovaly čin tak, že jsem se podílel na znásilnění. A Tolikova žena vylicila, jak nás přistihla na místě zločinu. Byl z toho trestný čin s přitěžujícími okolnostmi – mimořádný cynismus a modřiny. ‚Mimořádný cynismus‘ podle vyšetřovatele spočíval v tom, že zločin byl spáchán pod střechou rodinného krbu. Náš vyšetřovatel byl jeden z těch komsomolských kariéristů a začal nás

nenávidět od prvního dne. Nejvíc ho štvalo, že ani jeden z nás neuznával jeho nadvládu a na všechny výhrůžky jsme se mu smáli do ksichtu. Snad sehrál roli jeho komplex méněcennosti nebo se chtěl před svými nadřízenými ukázat, jak je zásadový, zkrátka a dobře tohle individuum běsnilo vzteky a stále opakovalo, že dostanem deset let, když svého činu nebudeme litovat a nepotvrdíme správnost vyšetřovací verze. A k tomu se ještě objevily přitěžující okolnosti. Jako pokaždé se dotázali v podniku, kde jsme se věnovali budování komunismu, a nedostali ani zdaleka obdivné posudky. Ale kvůli čemu? Oba jsme byli považováni za velké zlepšovatele a všechny jejich plány, o kterých straně a vládě podávali hlášení, stály jenom na nás. Takže když jsme dali výpověď a namířili si to do jiného města, abychom tu aféru zahráli do autu, naše vedení se chytalo za hlavu, slibovali, že nám zvednou plat, ale my jsme byli neoblomní. Teď se nám to vrátilo. Na dotaz prokuratury nás podniková správa vylicila jako protispolečenské živly, vzpomněli si na všechno – jak na odmítnutí zúčastnit se stranicko-komsomolské práce, tak na naše intelektuální debaty a na různé výroky nehodné sovětského občana. Vyšetřovatel šermoval tímhle papírem, a i když nejsem žádný srab a dál jsem se pochechtával, došlo mi, že už jsem dohrál.

Naše přítelkyně nakonec pochopily, že to krapet přehnaly, a rozběhly se na milici, aby stáhly svoje obvinění, ale tam už je nikdo neposlouchal. Na státním zastupitelství jim náš snaživý komsomolec vysvětlil, že se zákonem se nežertuje, že naše sovětské zákony jsou nejhumánnější a nejspravedlivější

na světě, a proto jim žádný žaloby nevrátí. Tak teda naše krasavice napsaly na vyšší místa, ale odtud se jejich odvážná odvolání vrátila zpátky k našemu vyšetřovateli. Ten si nechal zapírající svědce předvolat, ukázal jim hromadu lejster a oznámil jim, že s nimi zahájí řízení kvůli křivému svědectví a že každá dostane tři roky a nás prý stejně nepustěj, protože během vyšetřování vyšly najevo nové skutečnosti o naší trestné činnosti. Takhle je zastrašoval, dokonce vypsál požadavek na vazbu. Naše ženský tyhle úskoky neznaly, protože žádnou vejšku nedodělaly, a naprosto zoufalé souhlasily s tím, že svoje odvolání stáhnou, což náš služebník Themis potřeboval. Přítelkyně však ještě spoléhaly na soud.

Naši kamarádi na svobodě se polekali, dokonce i podnikové vedení se vzpamatovalo a napsalo soudu, že přestože jsme byli protispolečenské živly, pracovali jsme poctivě a podnik je připraven se za nás zaručit.

Naše přítelkyně ve městě nikdo nezdravil, protože jádro věci bylo všem jasné, o našem tragikomickém příběhu mluvilo celé město. Když jsme se ocitli na lavici obžalovaných, sál byl plný našich sympatizantů. A tak začala celá ta komedie. Svědkyně, vlastně poškozené, naše přítelkyně, znovu odmítly obžalobu a začaly líčit, jak je vyšetřovatel zastrašoval. Soud je však přerušil na základě toho, že se to prý nevztahuje k věci. Soudce se Máši jenom zeptal: „Takže vy popíráte, že jste byla znásilněná, a tvrdíte to s naprostou odpovědností – jste si vědoma, jaké to může mít důsledky?“ „Ano! Ano!“ vykřikla Máša, „ať radši zavřou mě, očernila jsem je, prostě jsem se bála, že mě zostudí jako kurvu! Navykládala jsem

toho tolik, že je to na mašli!’ a soud se odebral k poradě. A pak zaznělo nám všem dobře známé: „Jménem Ruské federace.’ Soud nás uznal vinnými ze skupinového znásilnění za přitěžujících okolností a odsoudil Tolika k deseti a mne k sedmi rokům zprísňeného režimu.“

Můj spolucestující se ušklíbl a z kapsy vaťáku vytáhl zmačkaný list – kopii rozsudku: „Tolikhle stojí svobodná láska v socialismu.“ Podal mi orazítkované lejstro. Rozsudek neponechával žádné pochyby o pravdivosti jeho historky: „Jménem Ruské federace...“

Ale samotnému odstavci rozsudku předcházel jedinečný text: „Soud nemůže vzít na vědomí prohlášení Marie N., že její předchozí svědectví o znásilnění byla lež. Soud rovněž nebere na zřetel obdobné prohlášení ženy obžalovaného Anatolije K. Soud má za to, že tato prohlášení byla u soudu učiněna z falešné lítosti k obžalovaným.

Soud vynáší usnesení v ohledu poškozené a ženy obžalovaného. Soud poukazuje na to, že jejich chování v soudní síni odporuje jejich občanské povinnosti. Soud směřuje toto usnesení na pracoviště poškozené a svědkyně s tím, aby společenské organizace věnovaly pozornost jejich nedůstojnému chování...”

„Tady je ta poškozená,“ pronesl a podával mi svazek fotek „osudové ženy“. „Odkud to máš?“ podivil jsem se. Můj spolucestující těžce vzdychl: „Všechno v životě nekončí rozsudkem, politickej. Když soud oznámil náš osud, sál se tak rozbouřil, že milice musela lidi rozehnat. Anatolijova žena se zmítala v hysterickém záchvatu a pořád se snažila padnout

na kolena před lavici obžalovaných. Anatolij se jenom ušklíbl: ‚Tak co, ty zmije, dosáhla jsi svýho, vrátilas mě do lůna rodiny?‘ – ‚Toliku, přestaň repat,‘ přerušil jsem ho, ‚dostal jsi basu aspoň za porvyražení, ale já jenom za soucit k tvý vášnivý duši!‘ – ‚Promiň, odpusť mi, kamaráde,‘ skoro nahlas naříkal Tolik, ‚utěšuju se jenom tím, že jsem dostal o tři roky víc.‘ Máša stála v odlehlém koutě soudní síně a hořce plakala. Eskortu nás už rozdělovala do cel, konvojů, lágrů. Co je teď s Tolikem, nevím. Korespondence mezi vězni je zakázaná. Moje rozpoložení bylo ze začátku neradostný – jako by nestačilo, že jsem slíznul sedmičku pro nic za nic, ještě k tomu takovej mizernej paragraf, v lágru se každěj směje: za chlupatej trezor tě zabásli, to seš teda lupič, učiněnej James Bond. Nejdřív to bylo zlý, ale potom jsem si pozvolna vydobyl respekt. Dostával jsem pořádnou nakládačku, ale posměch jsem neodpouštěl. Jednou si to necháš líbit a uštvou tě. Po třech měsících, když jsem si v lágru zvykl a maličko se oklepal, jsem najednou dostal dopis od Marie. Nedovedu pochopit, jak zjistila moji adresu. Zřejmě dlouho leštila kliky správy věznic. Dopis jako dopis, ani bych na něj neodpovídal, ale bylo v něm až moc stesku. Máša psala, že Tolikova žena odjela kvůli ostudě z města, ale ona, Máša, s tím nic nenadělá a utéct je jí jaksi hanba, protože opovržení k ní je zasloužené, a znova ta věta jako u soudu ‚je to na mašli‘. Obzvlášť na mě zapůsobilo, že opovržení považuje za zasloužené. Kdybych jí neodepsal, ještě si něco udělá. Byla to vášnivá holka, co když si opravdu najednou něco udělá. Máša ještě psala, že chce přijet ‚aspoň lidsky požádat o odpuštění‘. Tak

jsem jí odepsal, že se na ni nezlobím, ale návštěvy v lágru jsou povolené jen právoplatným manželkám, a když nemá štempl v dokladech, tak potřebuje potvrzení, že jsme spolu žili a měli „společnou domácnost“, ale i tak povolí návštěvu jen ve výjimečných případech. A popřál jsem jí šťastný život a milá setkání. Na svoji krasavici Marii jsem si už ani nevzpomněl, když najednou do baráku přibíhá dozorce a křičí: „Přijela za tebou žena!“ – „Zbláznil ses?“ říkám mu, „copak jsem nějaký zelenáč, aby sis ze mě utahoval, žádnou ženu nemám! Matrace na pryčně, to je moje žena.“ – „Ale ne,“ křičí dozorce, „přijela taková suprová ženská, ukazuje na velení lejstra. Teď tam řeší, že nemáš povolený návštěvy, ale možná udělej výjimku. Přece jen ta ženská ujela pár tisíc kilometrů, než dorazila k nám na Sibiř.“ Velení řešilo složitou otázku a celý lágr už o téhle novince věděl. Kriminálníci se váleli smíchy: „No, Moskvane, to vidíme poprvý v životě, aby znásilněná skoromanželka přijela do lágru. Je vidět, že seš tvrděj chlap. To jsou věci, nejdřív ho na sedm let pošle do basy a teď ho přijela utěšit! Ale nežij nýrui se, chlape, když už je tady, je to lepší než si ho honit, a možná že přivezla nějaký žrádlo, tak proč nejdeš s pravdou ven. Promluv si s ní, třeba napíše generálnímu prokurátorovi žádost o milost a co nevidět tě pustěj a pak si s ní promluvíš od plic a nezůstaneš jí nic dlužen.“

Za hodinu mě zavolali na strážnici a lágr utichl v očekávání rozuzlení dramatu. Navzdory zavedeným pravidlům dalo vedení povolení k osobnímu setkání na osmačtyřicet hodin. Krčili rameny – poškozená a přivezla lejstra se štemplem, že jsme měli

společnou domácnost. Důkladně mě prohledali a odvedli do místnosti pro návštěvy.

Máša nečekala, až za mnou eskorta zavře dveře, a začala jaksi přibližle a nesouvisle šeptat: ‚Odpusť mi, odpusť, odpusť...‘ Musel jsem ji dlouho uklidňovat. Hladil jsem ji po vlasech, líbal... Dva dny utekly jako hodina... Máša mi vyprávěla, že byla v Moskvě a na Nejvyšším sovětu jí vysvětlili, že milost je možná až po odpykání poloviny trestu. A stížnosti generálnímu prokurátorovi prostě přeposílají na noginskou prokuraturu, kde je pečlivě ukládají do šuplíku.

Jezdila za mnou ve stanovenou dobu jednou za půl roku a velení nám bez námitek povolovalo návštěvy.

Po třech a půl letech napsala Máša žádost o milost a sama se vydala pro odpověď na předsednictvo Nejvyššího sovětu. Ale tam ji uvítali a hned vyprovodili. ‚Nemusíte psát žádosti, už jednou jste popřela svoje svědectví, nebalamutte lidi, proč bychom kvůli vám svolávali Nejvyšší sovět?‘

Na další návštěvu přijela Máša celá uplakaná, přísahala a dušovala se, že to tak nenechá. ‚Ale za kým půjdeš?‘ jenom jsem se ušklíbl. ‚Není za kým.‘ Když se se mnou loučila, přísahala a dušovala se, ale jak bylo vidět, sama ztratila naději, že se brzy ocitnu na svobodě a její život se urovná. Dopisy začaly chodit čím dál míň, až uplynul rok a nenapsala ani jeden. Bůh s ní, nezlobím se na ni. Ale na velení lágru zrada ‚poškozené‘ z nějakého důvodu udělala velký dojem, byli tak hrdí na svou humánnost, když nám poskytovali nezákonná setkání, a teď se cítili ukřivdění ve svých

nejlepších úmyslech. Nemusím ti vysvětlovat, že jsem samozřejmě nevylezl z korekce, jednou někde splašíme vodku, podruhé vaříme magorák, ale velení se ke mně přesto chovalo vstřícně. Milostné románky lezou všem na nervy, dokonce i katům. A tak nehledě na všechny moje přestupky, napsali dopis se žádostí, aby zbytek mého trestu nahradili vyhnanstvím. Teď mě vezou na stavbu komunismu... Ale nebuď smutnej, politickej, neboj se, není to tam v lágrech zas tak strašný, drž se, nějak se protlučem..."

Vlak přijížděl do Sverdlovska. V tomhle městě, v ústřední tranzitní věznici transsibiřské magistraly, se sjíždějí skoro všechny transporty. V téhle sverdlovské věznici jsem těžce onemocněl zápalem plic. Doktora se tu člověk nedovolá. Oči halí těžký závoj. Nebýt mého spolucestujícího, dopadlo by to se mnou zle. Prošel se mnou přes všechny štáry, vláčel můj tlumok, podplácel eskortu, ve strašlivých boxech a na přestupech jsme byli spolu. Nakonec jsme se po koupeli a dezinfekci dostali do cely postavené pro dvacet lidí, do které umístili sto dvacet trestanců. Okno bylo vyražené, jinak by se všichni udusili. Počasí ve Sverdlovsku však nikoho nerozmazlovalo. Tu zimu se teplota pohybovala mezi mínus čtyřiceti a padesáti. V rohu okna se vytvořila metrová vrstva ledu. Shodil jsem svůj vak na zem a sotva jsem se udržel na nohou, nebylo kam si dřepnout. Můj soupevník obhlédl znaleckým okem pryčny. O čem a s kým prohodil pár slov, jsem už neslyšel. Matně si vzpomínám, jak mě čísi ruce

zvedly a trestanci na pryčnách pro mě udělali místo. Probral jsem se až za čtyřiadvacet hodin. Můj ochránce se nade mnou sklonil: „Politickéj, už dva dny tlučeme do dveří, ale doktora jsme se nedovolali. Byl tu velitel sboru a vyhrožoval nám tvrdým trestem za politickou vzpouru.“ Pomalu jsem přicházel k sobě. Mými sousedy na pryčně byli kriminálníci z města Nižnij Tagil. Jejich kápo byl pořizek asi tak mého věku. Navzdory zlodějským zvyklostem na něj nevolali přezdívkou, ale oslovovali ho jménem: Vovko nebo Volodo. Zeptal se mě: „Hele, chlape, ty seš vopravdu politickej a ještě k tomu básník? Nebo nám tady tvůj kámoš věšel bulíky na nos? Chápej,“ ztišil hlas a dodal, „svýho člověka jsme vyhnali z pryčny, aby sis moh lehnout, takže potřebujem potvrzení. Na místo na pryčně tady lidi čekaj tři měsíce.“

Zapátral jsem v kapse vaťáku a vytáhl jsem už otrhanou kopii rozsudku moskevského soudu. Vovka ji předčítal nahlas. Zavládlo ticho. Sverdlovská tranzitní věznice vzdálená od středu světa – Moskvy – nemohla na rozsudku nic pochopit. Vovka taky špatně rozuměl významu slov a podstatě věci, ale s požitkem pronesl: „Navzdory politice KSSS... svou vinu neuznal.“ Spustil se všeobecný křik a já jsem znovu ztratil vědomí. Zase bušili do dveří a volali doktora. A původce nepokoje, mého souputníka, přemístili do studené korekce. Víckrát jsem ho neviděl.

Kouř machorky a pára z rozbitého okna se plazily po zdech celý jako dým spálené země.

Po několika dnech se mi udělalo lépe. Novým známým jsem recitoval verše, které si dychtivě zapisovali